

**ЗАХИСТ ПРАВ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ  
В ПРАКТИЦІ ЄСПЛ**

Поява внутрішньо переміщених осіб (далі – ВПО) в Україні, починаючи з 2014 року, стала новим та неочікуваним явищем у новітній українській історії. Тисячі людей були вимушені покинути свої домівки та переселитись з тимчасово окупованих територій. У зв'язку з цим виникло чимало проблем, пов'язаних із захистом прав ВПО у різних сферах життя. Це і право на мирне володіння своїм майном, і право на повагу до сімейного життя та житла, виборчі права, свобода пересування тощо. І саме тому до Європейського суду з прав людини було подано чимало заяв через порушення цих прав. До цього часу в Суді вже сформувалась певна практика, яка стала важливою складовою фундаменту для винесення рішень з приводу заяв українців.

Так, експерт центру з адвокації стандартів Ради Європи Костас Параскева зазначив, що згідно з підрахунками ПАРЕ на початку 2014 року близько 2,5–2,8 мільйонів європейців були внутрішньо переміщеними особами в 11 із 47 держав-членів РЕ, зокрема, Вірменії, Азербайджану, Боснії і Герцеговини, Хорватії, Грузії, Кіпру, Туреччини. Приблизно 1,6 мільйонів ВПО зареєстровані в Україні Міністерством соціальної політики через анексію Криму та початок збройного конфлікту на Сході України у квітні 2014 року [4].

ПАРЕ ухвалила низку рекомендацій і резолюцій із питань щодо ВПО. У 2006 році Комітет міністрів Ради Європи ухвалив Рекомендацію, в якій було узгоджено перелік із 13 рекомендацій щодо ВПО, що ґрунтувалися на Керівних принципах ООН та підкреслювали зобов'язання держав-членів Ради Європи [4].

А. Л. Федорова зазначала, що у питаннях, пов'язаних з житлом та компенсацією за нього внутрішньо переміщеним особам, практика Європейського суду є достатньо широкою та різноманітною, концентруючись в основному в рамках статей 8, 6 та, у переважній більшості випадків, ст. 1 Протоколу 1 до Конвенції, адже для ВПО характерним є втрата житла та

переважної більшості майна, яке залишається покинутим або зруйнованим через негайну необхідність залишати місце проживання із міркувань безпеки для життя та здоров'я [6].

Показовим є рішення ЄСПЛ по справі *Chiragov and Others v. Armenia*. Справа стосувалася компенсації за вимушено залишене житло внаслідок конфлікту Вірменії та Азербайджану шляхом встановлення владою Вірменії ефективного контролю над азербайджанськими територіями. Суд визнав те, що в даному випадку була порушена стаття 1 Протоколу 1, а саме, було порушене право на користування своєю власністю [1].

Ще одним з показових рішень ЄСПЛ є рішення по справі *Loizidou v. Turkey*, яке також стосується порушення права на користування власністю. Проте істотною відмінністю цього рішення є те, що у ньому не було визнано порушення країною статті 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Суд зазначив, що земельна ділянка, щодо володіння якою відбулося порушення, не є житлом, і саме тому не можна вважати, що відбулось порушення права на повагу до житла заявниці [2]. Натомість, у рішенні по вищезгаданій справі *Chiragov and Others v. Armenia* було визнано таке порушення, тому що заявники втратили доступ саме до житла.

Практика ЄСПЛ дійсно налічує багато справ, у яких розглядаються порушення прав ВПО на користування власністю та повагу до житла, проте одним з найбільш вагомих є також порушення права на захист від дискримінації. Принцип недискримінації закріплено в низці міжнародних нормативно-правових актів, зокрема, у статті 14 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод і у статті 1 Протоколу №12 до Конвенції.

У рішенні по справі *Sekerovic and Pasalic v. Bosnia and Herzegovina* Суд зазначив, що заявник, який повернувся з Республіки Сербії до Боснії і Герцеговини, потрапив під дискримінацію, в порівнянні з пенсіонерами, які залишилися і проживали в Боснії та Герцеговині під час війни. Суд постановив, що мало місце порушення статті 14, коли потерпіла зазнала дискримінації виключно через свій статус ВПО [3]. Рішення по цій справі є надзвичайно актуальним для України, а також для усіх тих країн, де громадяни вимушені були переселитися в інші міста та регіони внаслідок збройного конфлікту на території своїх населених пунктів.

Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод та Європейський суд з прав людини, який діє на підставі цієї Конвенції і протоколів до неї, є дієвими механізмами для того, щоб внутрішньо переміщені особи України та усіх інших країн змогли ефективно відстояти свої права. Протягом багатьох років діяльності ЄСПЛ сформувалася усталена практика, яка показує, що захист їхніх прав у цій інстанції дійсно можливий, і саме тому є реальним та ефективним.

1. Case of Chiragov and others v. Armenia *Website: European Court of Human Rights*. 2015. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/?library=ECHR&id=001-155353&filename=001-155353.pdf>
2. Case of Loizidou v. Turkey. *Website: European Court of Human Rights*. 1996. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/?library=ECHR&id=001-58007&filename=001-58007.pdf>.
3. Sekerovic and Pasalic v. Bosnia and Herzegovina // European Court of Human Rights. 2011. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/ENG#f{%22fulltext%22:\[%22Sekerovic%20and%20Pasalic%20v.%20Bosnia%20and%20Herzegovina%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-103763%22\]}.](https://hudoc.echr.coe.int/ENG#f{%22fulltext%22:[%22Sekerovic%20and%20Pasalic%20v.%20Bosnia%20and%20Herzegovina%22],%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-103763%22]})
4. Захист прав людини в умовах вимушеного переміщення: європейські стандарти та конституційна юрисдикція. *Веб-сайт: Конституційний Суд України*. 2018. URL: <http://www.ccu.gov.ua/novyna/zahyst-prav-lyudyny-v-umovah-vymushenogo-peremishchennya-yevropeyski-standarty-ta>.
5. Пивоваров С. В Україні зростає кількість випадків дискримінації переселенців стосовно житла – дослідження. *Веб-сайт: hromadske*. 2017. URL: <https://hromadske.ua/posts/v-ukraini-zrostaie-kilkist-vypadkiv-dyskryminatsii-pereselentsiv-stosovno-zhytla-doslidzhennia>.

6. Федорова А. Л. Право внутрішньо переміщених осіб на компенсацію втраченого, пошкодженого або зруйнованого житла у практиці Європейського суду з прав людини. *Журнал європейського і порівняльного права*. 2016. № 4. С. 16–24.

*Науковий керівник – к.ю.н., доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» Грушко М. В.*